

„Ő volt a legalkalmasabb”

Beszélgetés Tóth Eszter Zsófia történésszel

Idén tavasszal jelent meg *Antall József és az állambiztonság* címmel a VERITAS Könyvek 5. kötete. Tóth Eszter Zsófia történésszel és társadalomkutatóval, a kötet szerző-szerkesztőjével ebből az alkalmából készítettünk interjút.

– Rövid időn belül ez a második kötet, amely Antall Józseffel kapcsolatban az Ön nevéhez fűződik. Mi az oka, hogy az egykori miniszterelnök ennyire központi helyet foglal el jelenlegi kutatásaiban?

– Két fő oka van: az egyik, hogy a VERITAS Történetkutató Intézetben egy remek kutatócsoport tagjaként foglalkozhatok az első szabadon választott miniszterelnök hagyatékával, ez a páratlan lehetőség pedig számos izgalmas kutatási kérdést vet fel. Másrészt kamaszként éltem meg a rendszerváltást, sosem felejttem el, mit jelentett az embereknek az a nyugodt erő, amelyet az MDF jelenített meg a választási küzdelemben. Bár az első szabad választáson szavazóként nem vehettem részt, élénk figyelemmel követtem a korabeli politikát. Ezúton is köszönöm Marinovich Endrének és Kapronczay Károlynak a kutatás során nyújtott segítségét.

– A bevezetőben gyakran említi Rainer M. János Jelentések hálójában. Antall József és az állambiztonság emberei című részletes, hiánypótló munkáját, melyben szintén az egykori miniszterelnökről szóló jelentéseket gyűjtött össze és elemzett a szerző. Miben különbözik ettől a VERITAS-sorozat most megjelent kötete?

– Nagy példának tartom Rainer M. János munkáit. Ez a kötet egyrészt abban más, hogy fókuszra az az időszak, ahol Rainer M. János monográfiája befejeződött. Más-

részt bevezetővel ellátva, a jelentéseket közlöm, amely egy más jellegű szövegolvasást igényel. Úgy gondolom, mindkettő izgalmas vállalkozás, a monográfia írása és a dokumentumok közzétele is.

– A könyv előzménykötetében, Antall József útja a miniszterelnökségig, részletesen olvasható, hogy miként vett részt Antall az 1956-os forradalomban. Azok kedvéért, akik nem olvasták, idézzük fel, hogy milyen szerepet játszott ezekben az eseményekben.

– 1956-ban, tanárként részt vett a gimnáziumi diákszemlék munkájában, az '56-os forradalomban az Eötvös József Gimnázium Forradalmi Bizottságának elnökévé választották, emellett szervezője volt a Keresztény Ifjúsági Szövetségnek, és tevékenyen részt vállalt a Független Kisgazdapárt aktiválásában. Édesapjával a Parlamentben is járt a forradalmi napokban, majd a forradalom leverése után családja adott otthont Kovács Bélának, a Kisgazdapárt szellemi vezetőjének.

Szimbolikus jelentőségű története ennek az időszaknak a Marinovich Endre által elbeszélte történet is: „1957. március második fele, történelemóra a III/A-ban. Antall József néhány napos távollét után – az a hír járta, hogy sokakkal együtt március 15-e előtt őt is »begyűjtötték« – úgy érkezik, mint ha mi sem történt volna. A táblához lép, és franciául felírja Talleyrand híres mondását: »A politikában és

a szerelemben nincs soha és nincs mindig.« Feleltetés, új anyag leadása. Az óra végén Antall József a táblára mutat: Ez a mondat egyébként megtalálható a Gyűjtőfogház (...) számú cellájának falán. (Tanárként soha többé nem találkoztunk vele).”¹

– Ezek nem voltak olyan súlyú cselekmények, hogy esetleg börtönbüntetés várt volna rá, hiszen „csupán” áthelyezték a Toldy Gimnáziumba. Sőt, az egyéves évfordulón szervezett néma megemlékezést követően is „csak” az állását veszítette el.

– Fortélyos félelem igazgatott abban az időszakban, ezt fontos hangsúlyozni; a megtorlás legkevésebb időszakában vagyunk. Igen, kevésbé közismert a Forradalom egyéves évfordulójára szervezett néma tüntetés a Toldy Gimnáziumban, pedig nagyon bátor tett volt. „1957. október 23-a. Toldy Ferenc Gimnázium. A szünetben elül a csivitelés. Nincs gyerekzsivaj. Egy szó se. Egyetlen hang se. Az öreg iskola illet még nem látott. A diákok a fal felé fordulva olvasnak. Hallgatnak. Néma tüntetés. Antall József szellemében, az

¹ Marinovich Endre visszaemlékezése. Antall József élete képekben. Emlékkönyv a miniszterelnök születésének 75. évfordulójára. Alexandra, Pécs, 2007. 46.

ő inspirációjára. A némaság tíz percét örök emlékként hordozzák” – emlékezett vissza az egyik résztvevő.

– *Tudható-e valami arról, hogy a legjobb barátból hogyan lett ellenség? Mi motiválhatta Kiss Györgyöt a besúgószerepre? A könyv bevezetőjében is említett szociológiai vagy pszichológiai okokkal magyarázható inkább, hogy miért árulta el a legjobb barátját?*

– Kiss György ügynökportréját Rainer M. János részletesen megrajzolta kötetében. Úgy vélem, több tényező is szerepet játszott abban, hogy ő lett Antall legszűkebb baráti köréből ügynök. Közös múltjuk, ahogy a kötet bevezetőjében is említem, kamaszkorba visszanyúló barátságuk, az ’56-os tevékenységgel való zsarolhatóság mind szerepet játszott abban, hogy 1960 nyarán sikeresen beszervezték. Inkább pszichológiai tényező működhetett a beszervezés sikerében, ugyanis Antall József környezetében volt olyan, akit be akart szervezni az állambiztonság, azonban dekonspirált. Mikus Gyula ügynökalkaja is igen érdekes, akinek részletes életútját, saját feljegyzéseit is megismerhetjük az *Őrjítő mandragóra* kötetből. Sem Kiss, sem Mikus nincs már az élők sorában, mindketten elhunytak. Kiss természetes halállal, Mikus öngyilkos lett.

– *A VERITAS Füzetek következő kötetében Kulin Ferenc elemzi részletesen az MDF–SZDSZ-paktum megszületésének okait, körülményeit. Volt esetleg egy MDF–MSZP-paktum is, vagy csak arról van szó, hogy Antall József nem volt bosszúálló ember? Gondolok itt arra, hogy Kiss Györgyöt is csak azzal „büntette”, hogy nem tölthetett be bizalmi állást. Mi volt*

az oka, hogy miniszterelnökként nem lépett fel keményebben az állambiztonság egykori ügynökei, besúgói ellen?

– Én Antall József életútjának a miniszterelnökségig terjedő szakaszával foglalkozom, nem a kérdéses időszakokkal. Kollégám, Sáringer János kutatja az Antall-kormány külpolitikájának történetét, kutatási eredményeiből kötetet publikált. Véleményem az, hogy MDF–MSZP-paktum nem létezett, ez összeegyeztethetetlen lett volna Antall József miniszterelnök világnézetével, hitvallásával. Emberi nagyságát szimbolikusan megjeleníti, hogy Kiss György ellen nem lépett fel keményebben akkor sem, amikor besúgómúltja napvilágra került, nem volt a bosszúállás híve.

– *Volt egy időszak, amikor lehallgatták a telefonjait, és „bepoloskálták” az irodáját. Volt valami konkrét ok, amiért az állambiztonság nem tartotta elegendőnek a besúgóktól kapott, közvetett információkat, és „magasabb fokozatba kapcsolta”?*

– A telefonlehallgatás Tar Pál, Antall József közeli barátjának magyarországi látogatására volt időzítve, azonban nem sikerült ebben az időszakban sem államellenes összeesküvést leleplezni, Antall József érzekelte az állambiztonság jelenlétét, ezzel kapcsolatban Kádár Jánoshoz fordult levélben, melyet első kötetemben (*Antall József útja a miniszterelnökségig*) publikáltam.

– *Antall óvatosságának, vagy a rendszer működési sajátosságainak köszönhető, hogy a Belügyminisztérium III/III-as alosztálya 1972. szeptember 15-én kezdeményezte az Antall Józsefről szóló F(figyelő) dosszié megszüntetését? Továbbá, hogy 1974-ben nyugati*

országokba is érvényes útlevelet kapott?

– Több oka is volt: egyrészt az állambiztonság figyelme a kiszagda vonalról másfelé irányult, másrészt, bár továbbra is rendszerellenesnek tartotta a titkosszolgálat, de úgy értékelte, hogy korábbi, rendszerellenes kapcsolataival aktív viszonyt nem ápol, és a fő hangsúly a tudományos tevékenységén van. Ekkoriban szerkesztette az *Orvostörténeti Közleményeket*, és jó szakmai munka végzésére törekedett.

– *Ez valódi visszahúzóást jelentett a tudomány sáncai mögé, vagy egy tudatosan vállalt „kiválás” volt a részéről? Gyakran hallani olyan véleményeket Antall Józseffel kapcsolatban, hogy már a rendszerváltást megelőzően tudatosan készült a miniszterelnöki szerepre.*

– Bár akkoriban csak bízhatott benne, hogy egyszer eljön az ő ideje, a rendszerváltás szereplői közül ő volt a legalkalmasabb arra, hogy Magyarország első, demokratikusan megválasztott miniszterelnöke legyen.

– *A könyv bevezetőjének utolsó mondatában említi a keresztény felső középosztálybeli identitást. Hogyan érhető ez tetten az idősebb és az ifjabb Antall József esetében?*

– Mindketten nagyon széleskörű műveltséggel rendelkeztek, életüket e szellemiségben élték le, gondoljunk csak id. Antall József embermentő tevékenységére a második világháború alatt és ifj. Antall József végakarataira: keresztény Magyarországot akartam. Jelenleg Sáringer János kollégámmal Antall József levelezéséből válogatunk, ez lesz következő kötetünk tárgya, amelyben az olvasók bepillantást nyerhetnek ebbe a világba. **Kopácsy Gergely**